

INSEMNĂRI PE MARGINEA UNOR DOCUMENTE DIN ANII LUPTEI PENTRU UNIRE (1856—1857)

DUMITRU VITCU, MIHAI VITCU

Intr-atît de bogată și de variată este astăzi literatura Unirii, fie ea istorică, beletristică, politică, de popularizare etc., încît orice nou demers circumscris epocii și problematicii sale riscă, în bună măsură și îndeosebi sub raport concluziv, repetiția. Mai puțin expuse unei atari ipostaze rămîn desigur elementele de detaliu, indispensabile oricărei demonstrații științifice și care, chiar dacă nu revoluționează concluziile anterioare, au meritul de a le confirma, amenda ori nuanța în profitul optimizării procenului de cunoaștere. Momentul istoric asupra căruia ne propunem să formulăm, în rîndurile de față, cîteva observații, pe temeiul unor documente mai puțin sau deloc cunoscute, a fost deja aprofundat în cuprinsul unor remarcabile studii, mai vechi ori mai recente, semnate de A. D. Xenopol, N. Iorga, C. C. Giurescu, N. Corivan, V. Maciu, C. C. Angelescu, Dan Berindei, Gh. Platon, L. Boicu ș.a. Este vorba de momentul imediat următor Congresului de pace de la Paris (1856), care a marcat încheierea unei etape, externă, și începutul unei alteia, internă, distincte deopotrivă, în procesul făuririi statului național român modern.

Cu rare și justificate excepții, deciziile Congresului cuprinse în articolele XXII—XXVII ale Tratatului de la Paris (relative la Principate) au fost receptate în țară fără prea mare entuziasm, cu rezerve chiar, mergînd pînă la acuze pe adresa făptuitorilor actului care au nesocotit în fapt ceea ce în drept proclamaseră solemn, adică autonomia și independența administrației interne a Principatelor. În acest cadru, un adevăr axiomatic devenise limpede pentru toată lumea, prieteni sau adversari ai cauzei românești : soluția Unirii, neaflată dar și nedorită de majoritatea reprezentărilor puterilor semnatare ale Tratatului, atîrna acum mai mult ca oricînd de țară. În plus, Moldovei și îndeosebi capitalei acesteia, Iașii — unde liberalismul, fie și moderat, al administrației lui Grigore Al. Ghica îngăduise încadrarea mișcării unioniste în forme organizatorice concrete — îi reveneau rolul de adevărat stat major în frontul luptei pentru unitatea națională a românilor.

De acest lucru se va fi convins și însuși domnitorul moldovean, în a cărei activitate din ultimele luni ale mandatului septenal lesne se pot desluși abandonarea reticențelor sale „legaliste” și fructuoasa-i colaborare cu forțele patriotice. Sugestivă ni se pare în acest sens remarca jurnalului torinez „Opiniunea”, potrivit căruia „în Moldova, unde ambițiile personale și influențele înrăutățite n-au cîmp de a se desfășura în fața simțămintelor patriotice ale principelui de acum, opinia s-a îndreptat cu energie în direcția Unirii”¹. Aceeași atmosferă inspira, prin comparație, consulului austriac din Iași, Gödel Lannoy, imaginea unei „anumite situații italiene”². Este și motivul pentru care autoritățile de ocupație austriece, îngrijorate de evoluția evenimentelor în Principate, au reacționat, pe de o parte, după planuri prestabilite pe tărîm economic și, pe de alta, prin măsuri coercitive imediate, reușind să-și prelungească șederea (implicit imixtiunea) în țară pînă în martie 1857.

Transferul centrului de greutate al luptei pentru înfăptuirea dezideratului național din spre exterior în interior, entuziasmul cu care masele populare au gravitat în jurul partidei unioniste și, în sfîrșit, izbînzile succesive înscrise de forțele patriotice în dauna adversarilor interni și externi ai Unirii ar putea genera falsa impresie că, în noua etapă, lucrurile s-au simplificat, că în ansamblu disputa între cele două tabere a fost lipsită de dramatismul specific fazelor anterioare. Or, se cuvine să subliniem din capul locului că, departe de a fi fost ușurată, misiunea patrioților moldavi a sporit considerabil în responsabilitate și dificultate.

Este adevărat că prin „Societatea Unirii” creată la Iași, în 25 mai 1856, mișcarea unionistă din Moldova își dobîndise o organizare legală și centralizată, avînd un organ de presă propriu „Steaua Dunării”, iar un altul sub influență, „Zimbrul” și, demn de reținut, beneficiind de concursul autorităților politico-administrative, ceea ce i-a facilitat activitatea și a înlesnit procesul de lărgire a influenței sale asupra maselor. Domnitorul Ghica însuși a întreprins un turneu de propagandă în ținuturile din sudul țării, în tovărășia ministrului său unionist C. Negri, cu puțin timp înaintea încheierii domniei, încredințîndu-se pe sine și încredințînd și pe alții, cu acel prilej, de largă adeziune a tuturor claselor și păturilor sociale la ideea Unirii. Pătruns de o realitate evidentă pentru omul de bună credință, Victor Place, consulul Franței, transmitea din Iași ministrului său de externe la Paris că manifestările unioniste spontane din întreaga Moldovă, „au cu atît mai multă importanță cu cît se pretinse un moment că mișcarea [...] nu era decît rezultatul acțiunii cîtorva tineri din Iași, pe cîtă vreme avem astăzi, dimpotrivă, dovada că Unirea este încă mai populară în județe decît în capitală”³. Faptele moldovenilor, reflectate în amploarea agitației

¹ Cf. „Steaua Dunării”, Iași, 12 iulie 1856.

² *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. II, *Rapoartele consulatului Austriei din Iași (1856—1859)*, vol. editat de Dan Berindei, București, 1959, p. 17.

³ Ghenadie Petrescu, D. A. Sturdza și D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, p. 597.

unioniste, fortificau totodată starea de spirit a patrioților români aflați încă în exil. „Mă bucur și vă felicit, dragii mei, de ceea ce faceți în Moldova scria din Londra D. Brătianu celor trei redactori ai „Steii Dunării“ din Iași — și aștept mult de la patriotica voastră activitate“⁴.

Pe măsură însă ce agitația unionistă antrena tot mai hotărît masele la luptă pentru înfăptuirea dezideratului național, elementele boierești ultraconservatoare, amenințate de pierderea privilegiilor de clasă ori a posibilității dobândirii tronului, s-au grupat în jurul unuia dintre cei mai avuți proprietari din Moldova, Teodor Balș, formînd un nucleu separatist restrîns, cu centru de greutate la Iași, dar cu nervuri în mai toate ținuturile⁵. Foarte curînd, din spirit de solidaritate de clasă, ori numai din oportunism, cîțiva partizani pînă atunci ai Unirii au trecut în grupul separatiștilor. Printre ei, două prezențe notabile : fostul revoluționar pașoptist Vasile Ghica și, îndeosebi, N. Istrati, devenit peste noapte ideolog al separatismului prin abjecta-i broșură *Despre chestia zilei în Moldova*⁶.

Activitatea adversarilor Unirii, desfășurată la început în umbră, intensificată din iunie 1856, cînd Ghica operase cîteva modificări importante de funcții în Consiliul administrativ spre a asigura, în caz de vacanță a tronului, o căimăcămie unionistă, nu s-a limitat doar la întreținerea în țară a unei campanii perfide de insinuări menite a contracara propaganda patriotică, ci a urmărit conlucrarea efectivă și dobîndirea sprijinului din partea forțelor externe potrivnice idealului național românesc. Cum contactele directe cu înalții comisari ai Porții ori ai Imperiului habsburgic la Iași n-aveau eficiența dorită datorită fermității guvernului și domnitorului, s-a recurs la calea memoriilor demigratoare expediate cu predilecție la Constantinopol.

Astfel, încă de la începutul lunii iunie, a fost trimis la Poartă un memoriu prin care domnitorul era învinovățit că se pronunțase pentru Unire și operase modificările amintite în Consiliul administrativ numai pentru „ca el să nu fie cercetat în privința stricăciunilor ce au pătât această administrație“⁷. Îngrijorarea separatiștilor creștea pe măsură ce se apropia data încetării mandatului de șapte ani fixat prin Convenția de la Balta Liman iar în cercurile diplomatice europene planau încă incertitudinile relative la succesiunea la tron.

Expresie elocventă a acestei îngrijorări este și memoriul ulterior trimis sultanului din partea a peste 80 separatiști din Moldova, care, invocînd revoltătorul neadevăr că „marea majoritate a țării este indiferentă ca și ei la oricare insinuație ce ar avea de scop să schimbe poziția politică a Moldovei“, îi mărturiseau mulțumirea de care erau pătrunși „pentru că ați sprijinit să nu rezulte transformarea Principa-

⁴ Al. Cretzianu, *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, vol. II, București, 1934, p. 102.

⁵ N. Corivan, *Acțiunea antiunionistă în timpul căimăcămiei lui Teodor Balș*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie“, Iași, X, fasc. 1—2, 1959, p. 124.

⁶ *Acte și documente...*, III, p. 125—137.

⁷ V. Maciu, *Organizarea mișcării pentru Unire în anii 1855—1857 în Moldova și Țara Românească*, în „Studii“, XII, 1959, nr. 1, p. 60.

telor într-un singur stat⁸. Semnatarii memoriului rămas pînă astăzi necunoscut, între care amintim pe Teodor și Alecu Balș, I. Cantacuzino, Al. Mavrocordat, Alex. Ghica, Gh. Crupenschi, I. Paladi, Iacob Rosetti, C. Voinescu, Em. Drăghici, C. Carp, D. Corne, N. Istrati, E. Căliman, T. Sion, Th. Burada, C. Gane, Al. Asachi ș.a., își exprimau neliniștea în fața „unor manifestații ce se fac în țară de cătră chiar amploiații guvernului actual” și, asigurîndu-l pe suzeran că „țara deferează de scopurile unor asemenea manifestări”, nutreau speranța desemnării unei căimăcămii care să corespundă propriilor interese periclitare de „gingășimea împregiurărilor de față” (vezi Anexa I). Aproximativ în aceeasi vreme, la 21 iunie, în capitala țării apărea o nouă gazetă, „Nepărtinitorul”, sub redacția lui C. Gane, care avea să fie și organul de presă al separatiștilor din Moldova.

În jurul acesteia se vor concentra în lunile următoare toți cei despre care un infocat partizan al Unirii consemna cu amărăciune că „merg cu orbirea lor atît de departe, încît favorizează planele inamicilor noștri, dîndu-le arme pentru a suprirea patriei comune”⁸. Susținînd că și ei sînt partizani ai Unirii, dar ai unei uniri morale și sufletești nicidecum politică și administrativă, colaboratorii „Nepărtinitorului” (N. Istrati, M. Străjescu, C. Hriste, V. Drăghici, I. Sigara ș.a.) vînturau soluția unei confederații care, conservînd privilegiile altminteri amenințate ale Moldovei, ar fi răspuns atît intereselor Principatelor, cît și celor ale Porții, de care erau legați prin străvechi rapoorturi politice⁹. Teoreticienii separatismului își confecționau argumentele prin îngroșarea unor susceptibilități ce dăinuiau încă în tabăra unionistă și care puteau trezi luarea aminte a omului de rînd. Bunăoară, se insista pe ideea că orașul Iași urma să-și piardă mult din importanța politică și economică, că rolul moldovenilor în conducerea țării se va diminua, generînd rivalități și discordii cu muntenii, că prin Unire sistemul de recrutare va provoca strămutarea masivă a țăranilor peste granițe, spre paguba proprietarilor rurali, că țara va fi expusă invaziei străinilor și că moldovenii își vor pierde religia ortodoxă etc.¹⁰.

Urmînd să demonstreze apoi pericolul extern căruia s-ar fi expus noul organism național, înconjurat de cele mai mari imperii autocratice și lipsit de forță și mijloacele necesare propriei conservări, separatiștii susțineau cu înfocare că era preferabilă menținerea statu-quo-ului, adică suveranitatea Porții și protectoratul colectiv, cîtă vreme puterile europene nu erau dispuse a modifica clauzele tratatului de la Paris. Acestea fiind argumentele esențiale, dar și de suprafață, ale adversarilor partidei naționale, înscrise în așa numitul lor program *Ce se prevede din Unirea Principatelor*¹¹, elaborat doar la cîteva zile după constituirea

⁸ Dimitrie Ralet, *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria și Constantinopol*, cd. Mircea Angheliescu, București, Editura Minerva, 1979, p. 172.

⁹ *Acte și documente...*, III, p. 134.

¹⁰ Vezi „Nepărtinitorul”, Iași, nr. 3 din 28 iunie, nr. 6 din 9 iulie, nr. 10 din 23 iulie, nr. 20 din 27 august 1856: A. D. Xenopol, *Unioniști și separatiști*, în „An. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist.”, s. II, t. XXXI, 1909, p. 740 și urm.

¹¹ *Acte și documente...*, III, p. 125.

„Societății Unirii“ și răspîndit apoi prin „Nepărtinitorul“ ori prin broșura celui ce a fost, pare-se, inspirator, se cerea guvernului din Iași, ca și celui din București, să ia măsuri imediate pentru încetarea propagandei și acțiunii centrelor unioniste.

Firește, cererea nu le-a fost luată în seamă cît timp Gr. Ghica și-a putut exercita prerogativele domniei în Moldova. Dar la 2/14 iulie 1856 Poarta trimitea la Iași firmanul privind desărcinarea sa din funcție, despre care cel impincinat fusese avertizat, prin Fotiade, cu două zile mai devreme, și un alt firman de numire în importantul post de caimacam a lui T. Balș, cel ce cîștigase încă din martie bunăvoința marelui vizir cu suma de 10.000 de galbeni¹². Retragera demnă din scaunul domnesc și din țară a lui Ghica, nu înainte de a adresa moldovenilor un vibrant îndemn de a continua lupta pentru împlinirea marelui ideal național, ca și decizia Porții în privința caimacamului, au semnificat în acel moment o primă victorie a separatiștilor, profilată însă cu concursul nemijlocit al forțelor antiunioniste externe. Era de așteptat ca, de acum înainte, avînd sprijinul cîrmuirii, activitatea lor să nu se limiteze doar la propagandă și denigrare, ci să includă prigoana și persecuțiile antiunioniste, ceea ce s-a și întîmplat¹³.

În atari condiții, se subînțelege că pentru patrioții moldoveni situația era deosebit de grea, cu atît mai critică cu cît trebuia să se lucreze cu foarte mult tact spre a se evita manifestările zgomotoase de mase, care puteau fi invocate ca pretext pentru înnăbușirea mișcării unioniste prin teroarea armatei de ocupație austriacă și pentru prelungirea persistenței acesteia peste limitele prestabilite. Imixtiunilor și provocărilor austro-turce, înlesnite de conduita caimacamului, le-a fost opusă o continuă dar cumpătată propagandă în jurul ideii axiale, tactică împărțită, dacă nu chiar sugerată, de consulul Franței la Iași¹⁴ și, desigur, recomandată în împrejurările în care Poarta amîna deliberat emiterea firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc în Principate. Cuvîntul de ordine fusese dat, încă din primele zile ale noului regim, de același bun strateg al luptei pentru unitate națională, M. Kogălniceanu, care-și asigura astfel compatrioții aflați în exil: „Noi aceștia alți sîntem hotărîți să ne ținem deoparte, așteptînd evenimentele. Am determinat pe toți, și sper să fi reușit, să lase la o parte orice dușmănie, orice susceptibilitate, orice părere de mîna a doua și să ne ținem fermi și uniți sub marele și nobilul steag al Unirii“¹⁵.

Abia spre sfîrșitul anului 1856 și începutul celui următor, împrejurările politice internaționale aveau să permită o intensificare și chiar o reorganizare a acțiunilor unioniste în Principate. După cum se știe, Conferința de la Paris a reprezentanților puterilor semnatare ale Tratatului de pace a hotărît, la 25 decembrie 1856 ca Austria să-și retragă trupele din Principate pînă la 30 martie anul următor. Cîteva zile mai

¹² V. Maciu, *op. cit.*, p. 60.

¹³ N. Corivan, *op. cit.*, p. 128.

¹⁴ *Acte și documente...*, III, p. 858—859.

¹⁵ Al. Cretzianu, *op. cit.*, II, p. 115.

tîrziu, Conferința de la Constantinopol a reprezentanților acelorași puteri convenea asupra forme definitive a firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc. Răspindite cu iuteală, știrea că plecarea trupelor de ocupație străină se va face pînă la o dată certificată de puterile garante și că era iminentă sosirea comisiei de informare a prilejuit „o mare bucurie în Principate”, implicit în rîndurile partidei naționale supusă în continuare persecuțiilor cîrmuirii. Cele două tabere, unionistă și separatistă, au trecut deîndată la prepararea terenului pentru viitoarele alegeri, de rezultatul cărora se legau atîtea speranțe, dar și atîtea patimi.

La Iași, T. Balș își restructurează încă din decembrie 1856 cabinetul ministerial, oferind misiunea extrem de gîngășă a organizării și conducerii campaniei electorale pentru Divan lui N. Istrati. Acesta promise caimacamului să dirijeze astfel alegerile încît să nu pătrundă nici un unionist în Divan, cu condiția însă de a i se acorda depline puteri îndeosebi pentru numirea de noi ispravnici ¹⁶, ceea ce, se înțelege, n-a fost greu să obțină. Cum suprimarea libertății presei, destituirile și înlocuirile dictate la toate nivelele aparatului politico-administrativ, feliurite înșelăciuni ori subvenționarea unei propagande antiunioniste prin emisari speciali trimiși prin ținuturi puteau ispiti, diferențiat firește, un număr limitat de indivizi, dar nu să și asigure rîvnita bază de masă a separatiștilor în Moldova, aceștia au recurs la cele mai josnice procedee menite a le vitaliza popularitatea pe seama denigrării corifeilor unioniști.

Un exemplu concludent în acest sens ni-l oferă poezia satirică *Memoar de stegari și cocardiști* ¹⁷, răspîdită prin foi volante, nu întîmplător, în perioada premergătoare alegerilor pentru Divanul ad-hoc. Lipsită în totalitate de mijloace artistice specifice genului, care să-i confere valoare literară, piesa de referință, adevărat depozit de ironii, sudălmii și calomnii la adresa unor fruntași unioniști ori a unor categorii sociale pătrunse de idealul național, prezintă totuși interes din punct de vedere istoric și chiar istorico-literar. Pentru că, mai întîi, oferă istoricilor încă o dovadă asupra stării de spirit în capitala Moldovei, ilustrată la nivel de categorie socială, grup sau individ, de pe poziția minorității retrograde și, în al doilea rînd pentru efectul produs asupra creației poetice a lui V. Alecsandri, îmbogățită la începutul lui martie 1857 cu acea teribilă frescă numită *Moldova în 1857*, care semnifica și replica promptă dată anonimului „Memoar” și tuturor celor ce roiau în juru-i. Faptul este consemnat întocmai de un contemporan al evenimentelor, Al. Papadopol-Calimah, căruia nu-i scapă nici amănuntul similitudinii perfecte în privința dimensiunii — 21 strofe — între „poezia”-cauză și creația-efect ¹⁸.

¹⁶ N. Corivan, *op. cit.*, p. 136.

¹⁷ Vezi Artur Gorovei, *Un mănunchi de documente relative la Unirea Principatelor*, în „Junimea literară”, XV, Cernăuți, nr. 11—12, din 1926.

¹⁸ Bibl. Academiei, Mss. rom. 884 (Al. Papadopol Calimah, *Amintiri și istorie*, 1888), f. 104 și urm.

Moartea caimacamului Balș, survenită la 1 martie 1857, provocă oarecare derută în rindul separatistilor și un sentiment de ușurare sufletească și de necesară justiție în rindul partidei naționale. Resentimentele patrioților moldoveni l-au urmărit însă pe Balș și dincolo de moarte, pentru că proorocirea acestuia în privința succesiunii în funcție¹⁹ avea, din păcate, să se adeverească. La 23 februarie/7 martie, Poarta, nesocotind petițiile unioniste de a se reveni la formula regulamentară a căimăcămiilor de trei, numea în postul rămas vacant pe Neculai Conachi Vogoride, „om de puțină inteligență și cu totul străin de țară, dușman căpăținos și cinic“²⁰, în speranța de a zdrobi prin brutalitatea lui partidul Unirii.

Cinci zile mai târziu, un împuternicit special al sultanului, Cabuli Effendi, citea la Iași firmanul de convocare a corpului electoral în vederea alegerilor pentru Adunarea ad-hoc, și tot el primea în ziua imediat următoare un memoriu din partea unioniștilor moldoveni prin care, dându-se asigurări de circumstanță în privința fidelității acestora față de augustul suzeran, se insista asupra necesității ca „spiritul național să fie deșteptat“ și se cerea aprobarea de la Înalta Poartă pentru „unirea familiei române a celor două Principate laolaltă“²¹. Demersul fusese încurajat, probabil, de acea aparentă derută din tabăra separatistă, determinată poate nu atât de dispariția zelosului stegar, cât mai ales de pregătirile ce au prefăcut evacuarea capitalei și a întregii țări de către trupele de ocupație habsburgice, la 4/16 martie, cum și de știrile ce anunțau iminenta sosire a comisarilor europeni la București. Acestor elemente li s-ar putea adăuga, credem, și fățarnica imparțialitate arborată la început, din considerente tactice de noul caimacam în chestiunea Unirii.

Satisfacțiile procurate de mutațiile de ultimă oră survenite pe tabloul împrejurărilor politice s-au dovedit a fi pasagere, pentru că evoluția ulterioară a evenimentelor circumscrie celei mai lungi campanii electorale din istoria noastră modernă relevă apriga înclăștare de forțe, adevărată probă de foc ce a solicitat la maximum energia, capacitatea și nu în ultimul rînd răbdarea patrioților români confrunțați mereu cu machiavelismul diplomației europene și cu adversitatea turco-austriacă, bine slujită de egoismul și conservatorismul marii boierimi din interior. Cît privește direcția politică ce trebuia să o urmeze neabătut Vogoride, aceasta era bine conturată, nu prin actele oficiale de circumstanță remise la Iași de puterea suzerană, ci prin ordinele și instrucțiunile verbale și secrete transmise aproape simultan cu cele dintii, pe care le și anula, călăuzind și exacerbind astfel zelul supusului serv.

Pe fondul urzirii unui adevărat complot internațional antiunionist, în care erau implicate Poarta, prin cei mai înalți demnitari pînă la simplele unele numite Fotiade sau Vogoride, și guvernele antiunioniste, prin ambasadorii lor la Istanbul, se înteește la Iași lupta forțelor unio-

¹⁹ *Documente privind Unirea Principatelor*, II, p. 88—89.

²⁰ Vladimir I. Ghica, *Spicuri istorice*, I, Iași, 1936, p. 103—104.

²¹ *Acte și documente...*, IV, p. 39.

niste dirijate de Comitetul electoral, devenit central prin înființarea unor organisme similare în ținuturi²². Venirea comisarilor europeni la Iași pentru două săptămîni, în perioada imediat următoare, în afara convingerilor cîștigate pe traseu și în capitală asupra atașamentului maselor la cauza Unirii²³, n-a fost în măsură și nici nu putea să modifice datele problemei. Pentru că înlocuirea lui Costin Catargiu cu V. Ghica la portofoliul internelor, la 16/28 aprilie, semnifica doar schimbarea persoanei, nu și a sistemului. Ba, noul ministru, cel care-și vinduse convingerile pe „blidul de linte“, dorind să se recomande, îndrumă o și mai aprigă prigoană împotriva unioniștilor, atestată prin actele de silnicie patronate în capitală și în țară, ca și prin șicanarea și intimidarea mitropolitului Sofronie Miclescu, pentru motivul că nu acceptase recomandarea cîrmuirii de a destitui din funcție pe arhimandritii Neofit și Filaret Scriban, propovăduitori prin scris și viu grai ai Unirii²⁴. De fapt, așa cum observa indignat V. Plăce în raportul transmis deîndată ministrului său de externe, în persoana lui S. Miclescu nu era atacat înaltul prelat, cît mai ales viitorul președinte al Divanului²⁵ situat pe poziții unioniste.

Conștienți de faptul că nici prin teroare, promisiuni ori înșelăciuni nu mai puteau subția baza de masă a unionismului în Moldova, caimacamlu și sfetnicii săi apropiați au recurs la ultima soluție menită a le asigura o majoritate separatistă în Adunările ad-hoc, falsificarea listelor electorale, prin înlăturarea masivă de la vot a tuturor celor suspectați de a fi simpatizat cu partida națională. Exceptînd țărănimia, lipsită de apărare în fața manevrelor electorale, din cei 40.000 de alegători (proprietari, cler, liber profesioniști, negustori, meșteri ș.a.) ai Moldovei au fost cuprinse în liste doar 4 658 de nume²⁶.

Ca măsură de precauție în eventualitatea eșuării unor atari acțiuni și a pătrunderii unei majorități unioniste în Adunare, au fost din vreme confecționate memorii-tip către sultan, exprimînd chipurile îngrijorarea „locuitorilor din toate clasele sociale a districtului...“ față de iminenta pierdere a autonomiei Moldovei prin „fuzia“ acesteia cu Țara Românească, fapt ce ar fi semnat în concepția autorilor „o abatere și o răsturnare a privilegiilor“, implicit „o jignire a tratatului de Paris“ (vezi Anexa II).

Indignarea generală a fost atît de mare încît V. Plăce, făcîndu-se interpretul ei, raporta la Paris că „poporul a ajuns la ultimele margini ale răbdării și că, dacă se îngăduie a se face alegerile în condițiile de față, nu mai răspund de liniștea publică²⁷. Partida națională, acționînd cu multă vigoare, înțelepciune și recunoscută autoritate pentru evitarea primejdiei ce ar fi reprezentat-o tulburarea ordinii interne, a împletit

²² *Ibidem*, p. 45—46.

²³ N. Iorga, *Istoria românilor*, IX, *Unificatorii*, București, 1936, p. 304, 307—308.

²⁶ Scarlat Porcescu, *Contribuția clerului ortodox român la înfăptuirea Unirii Principatelor*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, LV, 1979, nr. 1—2, p. 12—29.

²⁵ *Acte și documente...*, IV, p. 747.

²⁶ *Ibidem*, p. 902.

²⁷ *Ibidem*, p. 884.

admirabil cele mai adecvate metode și mijloace de luptă împotriva adversităților conjugate : protestul individual sau colectiv pe lângă guvern, caimacam și comisia europeană de supraveghere, capturarea și darea în vileag a faimoasei corespondențe particulare a lui Vogoride, ce dezvăluia interesele implicate în falimentarea politică de marionetă a caimacamului, în sfârșit, hotărîrea fermă adoptată de conducerea mișcării unioniste din Iași și difuzată prin circulare și instrucțiuni transmise comitetelor locale de a boicota măsluitele alegeri.

Față de evoluția extrem de îngrijorătoare a evenimentelor din Moldova și de sterilitatea lucrărilor comisiei internaționale de supraveghere, organism paralizat de divergențele specifice dintre puterile reprezentate, diplomația europeană a reacționat în conformitate cu linia politică prestabilă a fiecărui cabinet în soluționarea „chestiunii române” devenită, în vara anului 1857, „cea mai gravă și cea mai dificilă a momentului”²⁸, altfel spus, dominantă a politicii europene²⁹.

Ieșirea din această primă fază a crizei, ca și în cele ulterioare dealtminteri, s-a datorat, cum se știe, românilor înșiși pentru că numai perseverența și impresionanta lor manifestare națională, atestatoare maturității politice în acele momente cruciale, au oferit puterilor prounioniste argumente convingătoare în sprijinul neabandonării cauzei române. Respectînd întru totul consemnul și instrucțiunile primite de la Comitetul central al Unirii din Iași, marea masă a alegătorilor înscrisi sau neînscrisi pe listele electorale nu s-a prezentat în fața urnelor, încît așa-zisele alegeri din Moldova au sfârșit printr-un total fiasco, ilustrînd josnicia și cinismul falsificatorilor și diriguitorilor lor, încălcarea grosolană a unor angajamente internaționale solemne.

Noile alegeri, desfășurate în Moldova începînd de la 29 august/10 septembrie au demonstrat în manieră impresionantă că poporul român dorea să viețuiască într-un stat național unitar și că nu exista alternativă pentru Unire. Comisarul Franței, Talleirand-Perigord, elogia conduita politică a românilor, „înțelepciunea colectivă a națiunii”, care ridicase un steag „cu faldurile destul de largi pentru a adăposti toate patriotisme de soi bun sau rău”³⁰. În entuziasmul general, au fost aleși deputați în Adunarea ad-hoc a Moldovei fruntașii partidei naționale. Din vechiul Divan, doar trei nume mai figurau în noua Adunare, compusă dintr-o majoritate covârșitoare de unioniști și numai doi deputați separatiști.

Adunarea ad-hoc astfel constituită la Iași, ca și cea de la București, probînd forța neabătută a mișcării unioniste, semnifica tribuna de la înălțimea căreia moldovenii, ca și muntenii, erau chemați să exprime în fața Europei dorințele lor legitime și să ceară satisfacerea lor. Ea a pri-

²⁸ Cf. Dan Berindei, *Epoca Unirii*, Ed. Academiei, București, 1979, p. 48.

²⁹ L. Boicu, *Diplomația europeană și triumful cauzei române*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 147; Gh. Platon, *Le problème roumain dans la politique européenne dans les années de la lutte pour l'Union (1856—1859)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIV, 1975, nr. 1, p. 28.

³⁰ *Acte și documente...*, V, p. 670.

lejuit manifestarea evidentă a coeziunii mișcării unioniste în jurul partidei naționale, care, în pofida compoziției socio-politice eterogene, a slujit cu devoțiune cauza-fanion, fără a ignora problematica vastă implicată de crearea organismului național statal, problematică ce avea să-și afle soluționarea, în mare parte, în următoarea etapă istorică circumscrisă domniei lui Cuza Vodă.

A N E X E

I

(1856)

Sire,

Cu părintească îngrijire M. Voastră împăratească ocupîndu-să pentru fericirea supușilor săi de toată nația, de toată religia, s-au unit cu bunăvoință și mulțumire prin tractatul de Paris a restatornici și Moldovii, patrii noastre, vechile privilegii stipulate strămoșilor noștri, pentru că dreptatea și generozitatea fac temelia gloriosului tron a M(ajestății) V(oastre).

Subscrișii, convinși că marea majoritate a țării este indiferentă ca și ei la oricare insinuație ce ar ave de scop să schimbe poziția politică a Moldovei, cutează, sire, a se grăbi să vă depuie cu desăvîrșită umelire și adîncă recunoștință de care se simt pătrunși pentru că ați sprijinit să nu rezulte transformarea Principatelor într-un singur stat, care, dacă din nenorocire s-ar fi realizat, cu bună samă ar fi avut triste și funeste consecvinți pentru patria noastră. Fiindcă, din esperință, am cîștigat deplină convingere că sub umbrirea suzeranității glorioșilor și nemuritorilor padișahi și sultani, Moldova, în curgere de sute de ani, nu și-au perdut existența, naționalitatea, religia și autonomia și viitoriu, așteptăm cu încredere de la dreptatea și mărinimia V(oastră), generosul monarh !

Aceiași bunăvoință, umbrire și ocrotire care ni s-au stipulat prin strălucitele hațișerife, garantuitoare privilegiilor M(oldo)vei de cătră nemuritorii predecesori a M(ării) V(oastre) rămîne în datoria noastră să cultivăm și să creștem simpatia și recunoștință care ne leagă, și ne animează cătră glori(ousul) și putern(icul) nostru suzeran.

Așteptînd în cea mai completă liniște și încredere înființarea căimăcămiei și convocarea Divanului sau a Adunării care are a rosti dorințele țării, noi nu am fi cutezat, sire, a depune M. V. nici măcar acest act de tribut al recunoștinței noastre generale după mărginirea ce ni s-au făcut prin cartea Ecs. sale Fuad, ministrul enter(esurilor) streine a In(altei) Porți adresată prințului Ghica și publ(icată) la 3 febr. an(ul) cur(gători).

Dacă chiar în contra acelei mărginiri noi nu am fi martori a unor manifestații ce se fac în țară de cătră chiar ampl(oiații) guvernului actual și a rostirii Divanului ad-hoc pentru Unirea Principatelor, a acelui Divan care, fără a fi organul țării și a avea competență, au pășit și astădată piste atribuțiile lui, îndreptățind și mai mult cu această urmare ținătoare de a stinge și drit(urile) și îndator(irile) protest(ației) noastră supusă guvernului M. V. încă din luna dec(embrie) an(ul) tr(ecut) 1855. Puși în îngrij(ire) ca nu cumva niște asemenea urmări să aibe consecvențe triste pentru țară, care este cu totul indeferentă și streină de asemenea tendinți, neluind nici o parte la scopul de a să ciștiga și a să sula o căimăcămie ce guvernul de astăzi ar dori a o numi sub cuvânt de reglementară,

Subscrișii găscă de mare datorie a supune la cunoștința M. V. că țara deferează de scopurile unor asemenea manifestări și că, din contra, sperează a vede în curind realizată o căimăcămie care să poarte încred(ințarea) publică în gingășimea împregi(urărilor) de față.

Cu cel mai prof(und) respect supunem la în(alta) apreciație a M. V. împregiurările de mai sus, precum și dorințele credincioșilor voștri supuși.

[Urmează, pe foaie separată, cu altă cerneală, dar scrise de aceeași mină, numele semnatarilor].

Th. Balș, vel logofăt
 Alex. Mavrocordat, vel logofăt
 Ion Cantacuzino, vel logofăt
 Alex. Balș, vel logofăt
 Alex. Ghica, vel vornic
 Gh. Crupenschi, vel vornic
 Iacob Rosetti, vel postelnic
 Const. Coinescu, vel postelnic
 Em. Drăghici, vel postelnic
 Const. Carp, vel postelnic
 D. Corne, vel postelnic
 N. Istrati, vel postelnic
 M. Gherghel, vel postelnic
 Ion Burchi, agă
 N. Drosu, agă
 D. Gane, agă
 V. Drăghici, agă
 Gh. Tochidacescu, agă
 Al. Bogoșan, agă
 Em. Codrescu, ban
 I. Neculce Mutu, spatar
 C-tin Criste, major
 Gh. Căliman, spatar
 Th. Sion, spatar
 Th. Burada, spatar
 C-tin Sion, paharnic

I. Iane, ban
 C. Gane, spatar
 Al. Paraschiv spătar
 Th. Grosu, căminar
 C. Carp, căminar
 C. Palady, agă
 Gh. Papafil, agă
 C. Caliarhi, paharnic
 N. Cociu, spătar
 Gh. Capșa, ban
 Al. Jurnave, spatar
 Al. Miclescu, spatar
 Nic. Miclescu, agă
 Vasile Miclescu, comis
 P. Șendre, serdar
 N. Lipan, comis
 C. Mișloglu, căminar
 C. Artinov, comis
 M. Chelari, stolnic
 C. Gadela, sublocotenent
 Gabriel Avram, căminar
 M. Zalaru, comis
 C. Haritonescu, comis
 I. Boian, ban
 C-tin Dobrovici, căminar
 Dim. Ghelime, spatar

Gh. Caramfil, paharnic
 D. Pop, căminar
 Al. Costinescu, căminar
 Gh. Peiu, serdar
 N. Proca, comis
 Al. Asachi, spatar
 Const. Marino, pitar
 V-le Caranfil, agă
 Gh. Gheleme, comis
 Const. Gălușcă, serdar
 Dim. Miculescu, locotenent
 I. Stamati, ban

Gabriel Averescu, paharnic
 M. Șendre, spatar
 Nic. Sofian, stolnic
 Gh. Anastasiu, comis
 N. Gheuca, ban
 I. Anastasiu, comis
 Gh. Plastira
 M. Idieriu, spatar
 Alex. Cuza, agă
 Mihai Vitlimescu, căminar
 Gh. Sigară, agă

[adăugați la prima pagină, dar cu alt caracter]:

Nic. Grosu, agă
 M. Străjescu, agă
 George Palade, vornic
 I. Cotichi, agă

Grig. Dregir (?) agă
 I. Paladi, vornic
 Grig. Drăghiță

Bibl. Academiei, Documente,
 MCCXLI/124.

II

1857, mai

Excelență !

Intemeindu-ne pe gnerozitatea și mărinimia maiestății sale sultanului, augustului nostru suzeran, care garantează Moldovei menținerea vechilor privilegii recunoscute de către glorioșii sultani, întemeindu-ne pe textul acelor privilegii prin care înalta Poartă ne asigură păstrarea Moldovei, păstrarea autonomiei Moldovei și păstrarea guvernului național, întemeindu-ne pe tratatul încheiat la Paris în 30 martie, prin care marele puteri întăresc privilegiile Moldovei și rămânerea ei sub suzeranitatea înaltei Porți, noi cunoaștem o abatere și o răsturnare a privilegiilor, o jignire a tratatului de Paris, o urmare ilegală, fuzia Moldovei cu Valahia, fuzie care n-au existat nici odinioară.

Convinși totodată că asemenea fuzie ar fi funestă în toate privirile, că ea ar deștepta rivalități între noi și valahieni care ar provoca nenorociri și intervenții, încredințați că prin această transformare s-ar comprometa existența patriei noastre, încredințați că și interesele sociale ale Moldovei de asemenea s-ar comprometa pentru ale Valahiei, care între alte avantaje ar poseda și avantajul majorității, încredințați că fericirea patriei noastre trebuie s-o așteptăm de la instituții bune, iar nici cum de la întinderea teritorială prin unirea cu Valahia, dorind a păstra și în viitor pacea și armonia cu Valahia și a nu da nimănui pri-

lej de intervenții sub oricare nume sau pretext, dorind a avea întreaga noastră autonomie și o putere legislativă neatârnată de puterea domnitoare, dinaintea căreia să fie răspunzători funcționarii statului, dorind în sfârșit a nu pierde Moldova și privilegiile moștenite și câștigate în schimb pentru un viitor eventual și nesigur, păstrând recunoștință și sinceră simpatie pentru prosperitatea Imperiului otoman, am așteptat cu încredere și incompletă liniște compunerea Divanului ad-hoc, chemat de a rosti dorințele în privirea reorganizării statutelor și a reglementului actual.

Însă văzînd cu îngrijire, noi locuitorii din toate clasele sociale a districtului...* evenimentele ce se desfășură, văzînd că în loc de ripaosul atât de dorit după o lungă agonie și calamități de un șir de ani care au apasat obosită noastră patrie, ne găsim acum expuși unor lucrări ținătoare a ne lovi privilegiile, cu umilință supunem augustului nostru suzeran, prin organul Ecselenței voastre, rugămîntea noastră ca, în temeiul legăturilor ce ni sînt garantuite prin vechile privilegii și prin tratatul de Paris, să ni se păstreze Moldova și autonomia ei, singurul mijloc pe care se razămă liniștea și fericirea țării.

Avem onoare a ne însemna, al Ecselenței voastre pre plecați și supuși servi.

În ... mai 1957.

* Spațiu alb.

Biblioteca Academiei, Documente
MCCXLI/171.

INSEMNĂRI PE MARGINEA UNOR DOCUMENTE DIN ANII LUPTEI PENTRU UNIRE (1856—1857)

Rezumat

După Congresul de pace de la Paris (1856), centrul de greutate al luptei pentru unirea Moldovei cu Țara Românească a fost transferat în țară. Moldova și Iași au devenit un adevărat stat major în frontul acțiunilor unioniste. Încleșnită pentru început, grație conduitei progresiste a domnitorului Grigore Al. Ghica, activitatea patrioților moldoveni a fost confruntată, după încheierea mandatului acestuia, cu mari și numeroase dificultăți din partea grupării separatiste, organizată și condusă succesiv de cei doi caimacani: Teodor Balș și, apoi, Nicolae Conachi Vogoride.

Documentele pe care se întemeiază studiul de față, dintre care unele inedite (reproduse în Anexe), ilustrează convingător, pe de o parte, dramatismul și vișoarea luptei desfășurată de forțele unioniste pentru înfăptuirea idealului național și, pe de altă, atitudinea trădătoare a marii boierimi conservatoare sprijinită constant și cointerestat de adversarii externi ai Unirii Principatelor.